

Kompetanse på barn og unges identitet, kroppsbilde og seksuelle helse i barnehager og skoler

Ellen Nettet Mælan & Wenche Fjeld,
Høgskolen i Innlandet,
Folkehelsekonferansen 18.10.2022

1

Bakgrunn

- WHO's standard for sexual education in Europe (2016)
- Kunnskapsløftet 2020
- Rammeplan for barnehagen
- Strategi for seksuell helse (2017-2022)

Ellen N. Mælan & Wenche Fjeld, INN

2

Hva er helhetlig seksualitetsundervisning og -veiledning?

“Lære om kognitive, emosjonelle, sosiale, relasjonelle og fysiske sider ved seksualitet”

European Expert Group on Sexuality Education (WHO), 2016 (vår oversettelse)

- Denne kunnskapen er grunnlaget for å utvikle et sunt kroppsbilde og en trygg identitet relater til kjønn og seksuell helse

«Seksualitetsundervisning starter i tidlig barndom og fortsetter gjennom ungdomstid og inn i voksen alder. Den har som målsetting å støtte og beskytte seksuell utvikling, og vil gjennom informasjon, ferdigheter og positive verdier gradvis gjøre barn og unge i stand til å forstå og nyte egen seksualitet, inngå i trygge og gjensidige relasjoner, og ta ansvar for egne og andres seksuelle helse og trivsel».

Ketting, Friele, & Michielsen, 2015, s.69 (vår oversettelse)

Ellen N. Mælan & Wenche Fjeld, INN

3

Undersøkelse om lærere/barnehagelæreres kompetanse i helhetlig seksualitetsundervisning og -veiledning

- Kvalitativ undersøkelse blant studenter ved en videreutdanning i «Identitet, kroppsbilde og seksuell helse» ved HINN
- Formålet med undersøkelsen var å utforske hvordan studentene vurderer sin egen kompetanse ved oppstart av studiet
- Datainnsamling foregikk høsten 2020 og 2021

<https://ez.inn.no/studiehaandbok/studiehaandboeker/2021-2022-studiehaandbok/studier/lup-fakultet-for-laererutdanning-og-pedagogikk/boa/vuiks-videreutdanning-i-identitet-kroppsbilde-og-seksuell-helse-i-skole-og-barnehage>

Ellen N. Mælan & Wenche Fjeld, INN

Dette bildet av Ukjent forfatter er lisensiert i henhold til CC BY.

4

Informanter

- Vi inviterte 52 studenter (23 studenter høsten 2020 og 29 studenter høsten 2021) til å delta i undersøkelsen
- 29 studenter samtykket og svarte på undersøkelsen (5 i 2021 and 24 i 2022).

Number (percent) of participants:

Arbeidssted:	Barnehage: 15 (52%)	Barnetrinn: 7 (24%)	Ungdomstrinn: 4 (14%)	Videregående skole/voksenoppl.: 3 (10%)
År med yrkeserfaring:	Mindre enn ett år: 0	1-3 år: 4 (14%)	4-10 år: 12 (41%)	Mer enn 10 år: 13 (45%)

Ellen N. Mælan & Wenche Fjeld, INN

5

Problemstilling og forskningsspørsmål:

Hvordan opplever studentene egen kompetanse i å undervise og veilede om barn og unges identitet, kroppsbilde og seksuelle helse?

1. Hvordan vurderer studentene kompetansen de har tilegnet seg om barn og unges identitet, kroppsbilde og seksuelle helse gjennom sin grunnutdanning?

2. Hvordan vurderer studentene egen kompetanse i å undervise og veilede om barn og unges identitet, kroppsbilde og seksuelle helse i sin nåværende arbeidssituasjon?

3. Hvilke områder, om noen, erfarer studentene at de ikke har tilstrekkelig kompetanse til å veilede eller undervise innenfor temaene identitet, kroppsbilde og seksuell helse?

Ellen N. Mælan & Wenche Fjeld, INN

6

Datainnsamling:

- Undersøkelsen ble gjennomført ved hjelp av et elektronisk nettskjema, med åpne spørsmål som lot deltakerne gi uttrykk for subjektive refleksjoner og dele erfaringer
- I tillegg har vi innhentet samtykke fra studenter til å benytte studentoppgaver der studentene beskriver erfaringer med egen kompetanse i deres nåværende arbeidssituasjon.

Ellen N. Mælan & Wenche Fjeld, INN

7

Data-analyse

Vi har benyttet tematisk innholdsanalyse av den skriftlige informasjonen på spørreskjema-undersøkelsen og fra studentoppgavene (Braun & Clarke, 2006)

1. Begge forskerne leste gjennom datamaterialet hver for seg og identifiserte koder
2. Kodene ble deretter sammenliknet og diskutert.
3. Kodene ble så modifisert, slått sammen og nye koder ble tilført.
4. De felles utformede kodene ble organisert i overordnede tema.

Ellen N. Mælan & Wenche Fjeld, INN

8

Funn knyttet til forskningsspørsmål 1:

Hvordan opplever studentene egen kompetanse i å undervise og veilede om barn og unges identitet, kroppsbilde og seksuell helse gjennom sin grunnutdanning?

- Grunnutdanning inneholdt noe kunnskap om barn og unges identitetsutvikling, men lite om kroppsbilde og seksuell helse.
- Har fått noe kunnskap om vold og seksuelle overgrep i grunnutdanningen, men ikke opplæring om å fremme seksuell helse
- Mange av deltakerne har tilegnet seg kunnskap gjennom kurs og videreutdanning på eget initiativ.

“Det var lite fokus på dette i min grunnutdanning. Hadde litt om temaet identitet, men vil si at min kompetanse rundt tematikken er minimal ut fra grunnutdanning.”

“Enda mindre enn ikke-eksisterendet”

“Altfor lite, fokus var på seksuelle overgrep””

Ellen N. Mælan & Wenche Fjeld, INN

9

Funn knyttet til forskningsspørsmål 2:

Hvordan vurderer studentene egen kompetanse i å undervise og veilede om barn og unges identitet, kroppsbilde og seksuell helse i sin nåværende arbeidssituasjon?

- Behov for faglig tyngde med oppdatert kompetanse
- Føler seg ikke trygg nok på temaene i møte med barn, ungdom og foresatte
- Behov for kompetanse på hvordan disse temaene kan arbeides med tverrfaglig

“Teoretisk er jeg god, men vanskelig i praksis»

“Har litt kompetanse, men ikke trygg nok”

«Jeg har kunnskap om de ulike emnene, men er samtidig usikker. Handler mye om at jeg er redd for å si feil»

«Ha mer tverrfaglig opplegg omkring tema»

Ellen N. Mælan & Wenche Fjeld, INN

10

Funn knyttet til forskningsspørsmål 3:

Hvilke områder, om noen, erfarer studentene at de ikke har tilstrekkelig kompetanse til å veilede eller undervise innenfor temaene identitet, kroppsbilde og seksuell helse?

- Tilpasning til ulike aldersgrupper i tråd med barn/ungdommers utvikling
- Mangfolds-kompetanse (kjønn, kropp og kultur)
- Kompetanse om barn og unges utfordringer knyttet til kropp og seksualitet (vold, overgrep, traumer, spiseforstyrrelser)

«Barns naturlige utforsking av seksualitet»

"Barn født i feil kropp og transbarn"

«Kjønnsmangfold»

«Flerspråklige barn og barn som har det vanskelig»

«Spiseforstyrrelser, vanskelig forhold til kropp og mat»

Ellen N. Mælan & Wenche Fjeld, INN

11

Diskusjon

- Resultatene viser at barnehagelærere og lærere ikke har fått tilstrekkelig kompetanse gjennom sin grunnutdanning i å fremme helhetlig seksualitetsundervisning og –veiledning i tråd med intensjonene i WHO's strategi og i styringsdokumentene for barnehage og skole.
- Resultatene stemmer overens med funn fra undersøkelsen til Sex og Samfunn (2022)

Ellen N. Mælan & Wenche Fjeld, INN

12

- Funnene viser at lærere har fått kunnskap om vold og seksuelle overgrep, I tråd med anbefalinger i Strategi for seksuell helse (2017-2022) som sier at "kunnskap om vold og seksuelle overgrep inngår og blir lagt vekt på i lærerutdanningene» (s.14).
- Ensidig oppmerksomhet mot seksuelle overgrep er imidlertid ikke tilstrekkelig for å forberede lærere på å **forebygge** seksuelle overgrep blant barn og unge:
 - Å lære om positive seksualitet og å fremme en trygg identitet og kroppsbilde er sentralt for å forebygge overgrep (Ketting, Friele, & Michielsen, 2015, s. 69).
 - I tillegg er det, som vist av Seiler-Ramadas et.al. (2021), viktig å styrke barn og unge i å regulere egen atferd relatert til følelser og relasjoner.

Ellen N. Mælan & Wenche Fjeld, INN

13

Områder lærere trenger mer kunnskap om:

- Kunnskap om barns kroppslige og seksuelle utvikling
- Barn med flerkulturell bakgrunn
- Foreldresamarbeid
- Barn med ulike utfordringer, bl.a. kjønns mangfold
- Tverrfaglig tilnærming til temaet

Illustration av Adele Hansen

Ellen N. Mælan & Wenche Fjeld, INN

14

Kunnskap om barns kroppslige og seksuelle utvikling

- Barn med intellektuelle funksjonsnedsettelse blir ofte tatt ut av klassefelleskapet når det gjennomføres seksualitetsundervisning (Utti m.fl., 2021, s. 34, Ferrante & Oak, 2020, s.391)
- Samtidig viser studier at barn med funksjonsnedsettelse i større grad er utsatt for vold og overgrep enn barnebefolkningen forøvrig (Hafstad & Augusti, 2019, s.107).
- Det er behov for bedre forståelse for at seksualitetsundervisning og –veiledning må omfatte alle barn og unge, og føler seg kompetente til å tilpasse sin veiledning/undervisning for alle i barne- eller ungdomsgruppa.

Ellen N. Mælan & Wenche Fjeld, INN

15

Barn med flerkulturell bakgrunn:

- Vi er et flerkulturelt land og hver skoleklasse representerer et mangfold.
- Viktig å forebygge fordommer.
- «Den norske seksualiteten» = bra, riktig, sunn
- «Den ikke vestlige seksualiteten» = dårlig, avvik, usunn
- Resultatet er «oss» og «dem».
- Uheldig i møte med et mangfold av barn (og foreldre).
- Trene på åpen dialog i skolen for å lære barn og unge retten til å utvikle en selvstendig identitet og få en trygg seksuell orientering. (Røthing & Svendsen, 2009).

Ellen N. Mælan & Wenche Fjeld, INN

16

Foreldresamarbeid:

- Studien viser at enkelte av lærerne synes foreldresamarbeid om disse temaene kan være utfordrende
- Foreldre gjerne har idealer om å gi seksuell veiledning gjennom åpne og tillitsfulle samtaler, men at de gjerne synes dette er vanskelig å realisere og at de derfor ofte overlater ansvaret til skolen og til andre profesjonelle (Noorman, 2022, s.7)
- Dersom både lærere og foreldre vegrer seg for å snakke om disse temaene, og i tillegg synes det er utfordrende å snakke sammen om det, kan det resultere i at den informasjonen barn og unge tilegner seg kommer fra andre kanaler, slik som fra porno (Berggrav, 2020, s.4)

Ellen N. Mælan & Wenche Fjeld, INN

17

Kjønns- og seksualitetsmangfold:

- Diskriminering av minoriteter er en samfunnsutfordring (Flademo et.al., 2019, s.31).
- Skal lærere i barnehage og skole bidra til å fremme toleranse og mangfold i tråd med regjeringens strategi for seksuell helse (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017), trenger de trygghet i tematisering av dette, og å møte barn og unges uttrykk og ytringer (Johannesen & Røthing, s. 12, 2022)

Ellen N. Mælan & Wenche Fjeld, INN

18

Kropp og seksualitet som tverrfaglig tema i skolen (overordnet del av læreplanen, Utdanningsdirektoratet, 2018)

- «Elevens identitet og selvbilde, meninger og holdninger blir til i samspill med andre. Sosial læring skjer både i undervisningen og i alle andre aktiviteter i skolens regi. Faglig læring kan ikke isoleres fra sosial læring» (Udir, 2018, kap. 2.0)
- Det er ikke tilstrekkelig å be helsesykepleier gjennomføre seksualitets undervisning og –veiledning i enkelte økter
- Helsepersonell (f.eks. helsesykepleier) kan gi verdifull støtte til det pedagogiske personalet i barnehage og skole.

Ellen N. Mælan & Wenche Fjeld, INN

19

Konklusjon

- Det er avstand mellom hva lærerutdanningene tilbyr om helhetlig seksualitetsundervisning og –veiledning og intensjonene i styringsdokumentene for skole og barnehage.
- Lærere trenger mer kompetanse for å gi kunnskapsbasert, aldersadekvat og inkluderende veiledning og undervisning innenfor et trygt læringsmiljø.
- Selv om lærere tilegner seg kunnskap om identitet, kroppsbilde og seksuell helse, trenger de også trening for å føle seg komfortable nok til å veilede og undervise barn, ungdom og foreldre innenfor disse temaene.
- Temaer som kropp og seksualitet kan ikke overlates til f.eks. helsesykepleier. Hovedansvaret ligger hos lærere i barnehager og skoler, men helsepersonell kan være gode samarbeidspartnere og et godt supplement, samt bidra overfor barn og unge med ulike utfordringer.

Ellen N. Mælan & Wenche Fjeld, INN

20

Referanser

- Berggrav, S. (2020). «ET SKADA BILDE AV HVORDAN SEX ER» Ungdoms perspektiv på porno. *Redd barna- rapport 2020*.
- European Expert Group on Sexuality Education (2016). *Sexuality education – what is it?*, Sex Education, 16:4, 427-431, DOI: 10.1080/14681811.2015.1100599
- Ferrante, C.A. & Oak, E. (2020). No sex please! 'We have been labelled intellectually disabled». *Sex Education*, 20(4), s. 383–397
- Friberg, J.H. & Bjørnset, M. (2019). *Migrasjon, foreldreskap og sosial kontroll*. Fafo-rapport 2019:01. Oslo: Fafo.
- Helsedirektoratet (2021). *Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming*. Nasjonal veileder. Helsedirektoratet.no: <https://www.helsedirektoratet.no>
- Helse- og omsorgsdepartementet. (2017). *Snakk om det! Strategi for seksuell helse 2017-2022*. www.regjeringen.no
- Johannesen, E.M.V. & Røthing, Å. (2022). Meningsmangfold og ubehag i klasserommet. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 2022,106 (1),
- Ketting, E., Friele, M. and Michielsen, K. (2015). Evaluation of holistic sexuality education: A European expert group consensus agreement. *The European Journal of Contraception and Reproductive Health Care*, 1–13
- Noorman, M.A.J., Den Daas, C. & De Wit, J.B.F. (2022). How Parents' Ideals are Offset by Uncertainty and Fears: A Systematic Review of the Experiences of European Parents regarding the Sexual Education of Their Children. *The Journal of Sex Research* (1-11)
- Ullman, J., Ferfolja, T. & Hobby, L. (2022) Parents' perspectives on the inclusion of gender and sexuality diversity in K-12 schooling: results from an Australian national study, *Sex Education*, 22:4, 424-446
- Utdanningsdirektoratet (2017). *Rammeplan for barnehagen* <https://www.udir.no>
- Utdanningsdirektoratet (2018). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. <https://www.udir.no>
- Utti, I.A., Fjeld, W., Lunde, G.H. (2021). Seksualundervisning- og veiledning for mennesker med utviklingshemming *Spesialpedagogikk*, 05/21, s. 34-44 .
- Røthing, Å. & Svendsen, S. H. B. (2009). *Seksualitet i skolen : perspektiver på undervisning*. Cappelen Damm.
- Seiler-Ramadas, R. Grabovac, I. Winkler, R. & Dorner, T.E. (2021). Applying Emotional Literacy in Comprehensive Sex Education for Young People. *American Journal of Sexuality Education*, 16 (4), Pages 480-500
- Sex & samfunn (2022). *Seksualitetsundervisning i skolen. En kartlegging av elevers og læreres erfaringer og ønsker*. Delrapport 1, februar 2022. Ellen N. Mælan & Wenche Fjeld, INN

21

Takk for oppmerksomheten!

Ta gjerne kontakt om du ønsker å stille spørsmål eller diskutere med oss:

- ellen.malan@inn.no
- wenche.fjeld@inn.no

Ellen N. Mælan & Wenche Fjeld, INN

22

